

УДК 378.371

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-1.20>

Ольга ПІДДУБЦЕВА

доктор філософії з галузі знань «Освіта/Педагогіка», доцент,
доцент кафедри філології,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
piddubtseva.o.i@dsau.dp.ua
ORCID: 0000-0002-5958-750X

Людмила СЕМАК

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
semak.l.a@dsau.dp.ua
ORCID: 0000-0002-2495-4680

АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-НОРМАТИВНИХ ВИМОГ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ

Анотація. Аналіз освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців аграрного сектору є надзвичайно актуальною проблемою освіти. Оскільки ринок праці виходить за межі України, налагоджуються партнерські відносини з країнами Європи, то змінюються й вимоги до професійної комунікативної компетентності, якою володіє сучасний фахівець. **Метою** статті є визначення основних освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців-аграріїв. **Методологія** дослідження ґрунтується на комплексі теоретичних методів дослідження для аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та систематизації теоретичних даних. У цілому професійна комунікативна компетентність майбутнього аграрія складається з багатьох компетентностей, серед яких – професійна, мовна, мовленнєва, лінгвосоціокультурна тощо. У нашому дослідженні розглянуто саме лінгвосоціокультурну компетентність, бо ми вважаємо, що їй приділяється найменше уваги під час формування професійної комунікативної компетентності у виші. **Наукова новизна** полягає у визначенні освітньо-нормативних вимог до процесу формування лінгвосоціокультурної компетентності. Установлено, що основними освітньо-нормативними документами, що регламентують процес формування лінгвосоціокультурної компетентності фахівців різних спеціальностей, є Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, Рамкова програма з німецької мови у вітчизняних вищих навчальних закладах, Стандарти вищої освіти, освітньо-професійні програми підготовки фахівців та робочі програми з дисциплін мовної підготовки. **Висновки.** Окреслено перелік освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх аграріїв, серед яких: 1) здатність спілкуватися під час виконання своїх посадових обов'язків на основі етичних міркувань; 2) здатність працювати в міжнародному середовищі з урахуванням норм вербальної та невербальної поведінки носіїв мови залежно від умов соціальної взаємодії; 3) здатність спілкуватися державною та іноземною мовами з урахуванням численних розбіжностей і відмінностей.

Ключові слова: мовна підготовка, культура спілкування, лінгвокраїнознавчі знання, соціолінгвістика, соціальна комунікація, іноземна мова, аграрії.

Olga PIDDUBTSEVA

Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology,
Dnipro State Agrarian and Economic University
piddubtseva.o.i@dsau.dp.ua
ORCID: 0000-0002-5958-750X

Liudmyla SEMAK

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology,
Dnipro State Agrarian and Economic University
semak.l.a@dsau.dp.ua
ORCID: 0000-0002-2495-4680

ANALYSIS OF EDUCATIONAL AND NORMATIVE REQUIREMENTS FOR THE FORMATION OF LINGUISTIC AND SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE AGRARIANS

Abstract. The analysis of educational and normative requirements for the formation of linguistic and sociocultural competence in future specialists in the agricultural sector is an extremely relevant educational issue. As the labour market goes beyond the borders of Ukraine and partnerships with European countries are being established, the requirements for professional communicative competence possessed by a modern specialist are also changing. The **purpose** of the article is to determine the main educational and normative requirements for the formation of linguistic and sociocultural competence in future agricultural specialists. **The research methodology** is based on a set of theoretical research methods for analysis, synthesis, generalisation, comparison and systematisation of theoretical data. In general, the professional communicative competence of a future agrarian consists of many competences, including professional, linguistic, speech, linguistic and sociocultural competences, etc. Our study focuses on linguistic and sociocultural competence, as we believe that it is the least addressed in the process of developing professional communicative competence at university. The **scientific innovation** lies in the definition of educational and normative requirements for the process of forming linguistic and sociocultural competence. It has been established that the main educational and normative documents regulating the process of forming the linguistic and sociocultural competence of specialists in various specialties are the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, the German Language Framework for National Higher Education Institutions, Higher Education Standards, educational and professional training programmes and work programmes in language training disciplines. **Conclusions.** The list of educational and normative requirements for the formation of linguistic and sociocultural competence of future agrarians is outlined, including: 1) the ability to communicate in the performance of their official duties on the basis of ethical considerations; 2) the ability to work in an international environment, taking into account the norms of verbal and non-verbal behaviour of native speakers, depending on the conditions of social interaction; 3) the ability to communicate in the State and foreign languages, taking into account numerous differences and differences.

Key words: language training, culture of communication, linguistic and country knowledge, sociolinguistics, social communication, foreign language, agrarians.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси та налагодження співпраці в освітній, науковій та економічній сферах стимулюють освітян і наукове товариство до реформації вищої освіти в Україні. Трансформація в освіті відбувається не лише через зростаючі вимоги роботодавців до фахівців різних спеціальностей, а й із боку самих абітурієнтів та здобувачів освіти. Сьогодні роботодавці бажають бачити перед собою висококваліфікованого фахівця, який добре володіє не лише своїми професійними знаннями, а й із легкістю готовий до комунікації рідною та/або іноземною мовою з урахуванням культурологічних, лінгвокраїноз-

навчих та соціокультурних особливостей мови, якою вони спілкуються. Для цього заклади вищої освіти повинні забезпечити необхідні умови для формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців для успішної комунікації та легкого порозуміння між партнерами. У зв'язку із цим актуальним стає дослідження питання освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності в аграрних вишах України.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Сьогодні дослідженням питання формування лінгвосоціокультурної компетентності у закладах вищої освіти займається велика кількість

науковців, із-поміж яких – А. О. Бездітко, Н. В. Божко, С. Ю. Ніколаєнко, Н. В. Кардашова, Н. В. Сем'ян, а саме аграріїв – О. М. Джеджула, К. В. Ковальова, В. А. Кравець, Т. М. Фоменко, О. М. Юмачінкова. Незважаючи на появу великої кількості праць, присвячених дослідженню процесу формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх аграріїв, питання освітньо-нормативних вимог до цього процесу залишається досі недостатньо дослідженим.

Метою нашої наукової розвідки є визначення основних освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців-аграріїв. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання: 1) проаналізувати поняття «лінгвосоціокультурна компетентність»; 2) розглянути основні документи, що формують вимоги до лінгвосоціокультурної компетентності фахівців-аграріїв; 3) визначити основні освітньо-нормативні вимоги до формування лінгвосоціокультурної компетентності фахівців-аграріїв. Для цього ми використовували комплекс теоретичних методів дослідження для аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та систематизації теоретичних даних.

Виклад основного матеріалу. У цілому професійна комунікативна компетентність майбутнього аграрія складається з багатьох компетентностей, серед яких – професійна, мовна, мовленнєва, лінгвосоціокультурна тощо. У нашому дослідженні ми зосередимо увагу саме на лінгвосоціокультурній компетентності, бо вважаємо, що їй приділяється найменше уваги під час формування професійної комунікативної компетентності у виші. За своєю структурою вона є складною та багатокомпонентною, головне її завдання – це забезпечувати успішне взаєморозуміння партнерів, незважаючи на їхні особливості як представників різних культурно-мовних спільнот із численними розбіжностями і відмінностями. На думку науковців, лінгвосоціокультурна компетентність – це «здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування» [7, с. 228]. Вона складається із «соціолінгвістичної, соціокультурної та соціальної, кожна з яких характеризується своїми специфічними знаннями, навичками, вміннями та здібностями» [7, с. 228]. І. Бачинська трактує лінгвосоціокультурну компетент-

ність як «систему лінгвістичних та екстралінгвістичних знань (країнознавчих знань, норм вербальної та невербальної поведінки носіїв мови залежно від умов соціальної взаємодії), мовленнєвих навичок (оперування культурно маркованими лексичними та фонетичними одиницями) та вмінь (розуміти/продукувати мовлення, співвідносити з мовними одиницями ту саму інформацію, що й носії мови; дотримуватися норм вербальної та невербальної мовленнєвої поведінки залежно від умов соціальної взаємодії), які забезпечують здатність особистості вступати в міжкультурну комунікацію» [2, с. 22]. Науковиця Н. Сем'ян вважає, що лінгвосоціокультурна компетентність – це «комплексний феномен», і трактує її як «можливість набутти мультикультурні знання, уміння і цінності в процесі міжкультурної комунікації у певній життєвій ситуації з метою виявлення толерантності до інших людей» [9]. Ми поділяємо думку Н. В. Божко та розуміємо під лінгвосоціокультурною компетентністю «цілісну систему знань, умінь та навичок, необхідних для досягнення ефективного міжкультурного спілкування, охоплює лінгвальний та екстралінгвальний чинники комунікативної взаємодії, акцентує увагу на контрасті мов і культур різних народів, розвиток певних особистісних якостей, які допомагають реалізувати міжкультурне спілкування» [3, с. 14].

У багатьох наукових працях науковці розглядають питання формування лінгвосоціокультурної компетентності без зіставлення з рідною культурою студентів. На нашу думку, мовна освіта покликана сформувати високоморального та творчого фахівця, який буде обізнаний у культурних традиціях як своєї країни, так і країни, мову якої він вивчає. Ми погоджуємося з думкою вчених, які наголошують, що «процес засвоєння іноземної мови і подальше її застосування програмується як міжкультурна комунікація, що набуває особливого значення, оскільки процес ознайомлення студентів з іншомовною культурою не буде досить ефективним без створення методичних умов для міжкультурного зіставлення норм спілкування рідною та іноземною мовами і ціннісних орієнтацій двох культур» [5, с. 184].

Формування лінгвосоціокультурної компетентності відбувається відповідно до чинних освітньо-нормативних документів: Загально-

європейських рекомендацій із мовної освіти: вивчення; викладання, оцінювання, Рамкової програми з німецької мови у вітчизняних вищих навчальних закладах, Стандартів вищої освіти, освітньо-професійних програм підготовки фахівців та робочих програм із дисциплін мовної підготовки.

В останні роки професійна підготовка майбутніх аграріїв зазнала великих змін, це зумовлено основними тенденціями реформування вищої освіти в Україні та регулюється Законом України «Про освіту», Законом України «Про вищу освіту», Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. тощо. Важливим чинником трансформації професійної підготовки є об'єднання її з Європейською системою кваліфікацій та Європейським мовним портфелем. Одним із головних напрямів поліпшення професійної підготовки майбутніх фахівців є вдосконалення мовної підготовки, що регулюється Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

У Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання описано не лише рівні володіння мовою, а й розглянуто різні підходи до вивчення та викладання іноземних мов. Відповідно до соціокультурного підходу, навчання іноземній мові повинно «відбуватися за сприянням розвитку цілісної особливості того, хто вивчає мови, та його самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами та культурами» [4]. У документі підкреслено необхідність формування міжкультурної свідомості, в основі якої лежать знання, усвідомлення та розуміння зв'язків (подібних і відмінних рис) між «світом походження» і «світом спільноти, мову якої вивчаєш». В. Е. Краснопольський та Л. Т. Тишакова вважають, що готовність до міжкультурного спілкування проявляється у таких якостях, як: «усвідомлення власної ідентичності і презентація її, тобто здатність особистості зрозуміти власне бачення світу й усвідомити той факт, що власне сприйняття зумовлене соціокультурними чинниками і колективним менталітетом; рольова дистанція, тобто здатність абстрагуватися від власної позиції (ролі), поглянути на неї з боку, зрозуміти, що є інше бачення світу зі своїми стереотипами; емпатія, тобто здатність уві-

йти до ситуації представника іншої соціально-культурної спільноти; здатність особистості не боятися зустрічі з «чужим», не уникати його, а вступати в контакт, витримуючи самі суперечливі очікування і вимоги» [6, с. 102].

У Рамковій програмі з німецької мови у вітчизняних вищих навчальних закладах підкреслено «важливість усвідомлення міжкультурних відмінностей, розуміння чужої та власної культури» [1, с. 168]. На заняття з рідної та іноземної мов потрібно знайомити здобувачів освіти з наявними розбіжностями між рідною та іноземною культурою спілкування, а саме викладачі мовної підготовки повинні звертати увагу здобувачів не тільки на реалії, які властиві лише одній мові, а й на реалії, які відрізняються змістовними відтінками в різних культурах. Також не слід оминати увагою топоніми та антропоніми, хоча «об'єкти і особистості, що позначаються ними, можуть бути відомі і за межами згаданої країни, асоціації, пов'язані з ними, є частиною національної культури і можуть бути невідомі представниками іншого етносу, але значною мірою можуть ускладнювати процес комунікації» [3, с. 17].

Безумовно, усі зміни в освіті викликані процесами налагодження та розширенням зв'язків між різними країнами, співпрацею у сфері агробізнесу. Із-поміж основних змін, що позитивно вплинули на якість професійної підготовки, – упровадження вибіркової частини до навчального плану будь-якої освітньої програми підготовки бакалаврів, магістрів чи аспірантів. Компоненти вільного вибору дають змогу розширити освітні можливості, зацікавити здобувачів освіти та підвищити рівень мотивації. Кожен студент має змогу вибрати з переліку саме ті дисципліни, які відповідають його колу наукових та професійних інтересів, а також допоможуть йому в майбутньому реалізуватися як висококласний фахівець. Поділ на обов'язкові та вибіркові дисципліни – це свідомий крок до підвищення якості освіти та конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Проаналізувавши освітньо-професійні програми та навчальні плани підготовки агрономів, агроінженерів, ветеринарів, біотехнологів, ландшафтних дизайнерів, гідротехніків, харчових технологів, можемо зробити висновок, що професійна підготовка здійснюється на високому рівні. Майже всі освітні програми

першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти мають широкий перелік вибіркового дисциплін професійної та практичної підготовки, а ось перелік вибіркового дисциплін першої категорії, тобто гуманітарної та соціально-економічної підготовки, є доволі вузьким.

Із-поміж загальних компетентностей, які повинні бути сформовані під час навчання на певному рівні вищої освіти, кожен гарант виокремлює такі: 1) здатність діяти на основі етичних міркувань; 2) здатність працювати в міжнародному середовищі; 3) здатність спілкуватися державною та іноземною мовами. В аграрному вищій мовна підготовка займає незначне місце серед інших освітніх компонентів, це трохи більше ніж 2% від загальної кількості годин. Тому постає проблема, що дуже часто випускники аграрних вишів, які повинні бути готовими до вільної комунікації рідною або іноземною мовою з урахуванням культурологічних, лінгвокраїнознавчих та соціокультурних особливостей мови, мають певні складнощі. У зв'язку із цим завдання вишів – запропонувати такі дисципліни, завдяки яким здобувачі освіти оволодіють усіма тонкощами комунікації рідною та іноземною мовами з урахуванням усіх міжкультурних відмінностей та особливостей професійного спілкування. Особливо важливим це стає саме зараз, коли соціальна комунікація виходить на новий рівень у професійному середовищі кожного висококваліфікованого фахівця. На нашу думку, соціальна комунікація – це «підвалина, на якій зростає і процвітає професійна команда. Її мета – сприяти взаєморозумінню, прозорості й раціональному управлінню, а також підвищувати продуктивність праці, гармонійному вирішенню проблеми і досягненню успішних результатів у будь-якому проєкті» [8, с. 338]. Науково-педагогічні працівники повинні доповнити перелік обов'язкових дисциплін, які б дали змогу вирішити цю проблему. До обов'язкових дисциплін, мета яких – формувати лінгвосоціокультурну компетентність, входять «Ділова українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та «Ділова іноземна мова (за фахом)». У Дніпровському державному аграрно-економічному університеті перелік обов'язкових дисциплін доповнено вибірково, і здобувачі освіти можуть вибрати

такі: «Друга іноземна (німецька/французька мова)», «Соціальні комунікації», «Риторика» тощо. Названі дисципліни також допомагають сформулювати всі необхідні вміння та навички для вільної комунікації рідною та іноземною мовами.

Для формування лінгвосоціокультурної компетентності викладач повинен створити певне мовне навчальне середовище, яке сприятиме накопиченню мовних знань та формуванню мовленнєвих умінь та навичок. Основна функція викладача в такому середовищі – створення умов для спілкування з урахуванням різних культурних особливостей. Викладач повинен стимулювати студентів до мовленнєвої діяльності та заохочувати до активних комунікативних дій у певній ситуації, а це є можливими завдяки цікавому навчальному матеріалу, правильно дібраним методам та технологіям, що використовуються під час занять. Окрім того, викладач повинен урахувати типи пам'яті та мовної уваги здобувачів у групі і планувати використання найбільш доцільних для цієї групи навчальних засобів: відео-, аудіоматеріалів, ілюстрацій, текстів, схем та таблиць. Аналіз різних рівнів та типів уваги дає змогу стверджувати, що здобувачі із середнім рівнем мовно-слухової та мовно-зорової уваги потребують додаткової уваги з боку викладача. Здобувачам із низьким рівнем мовно-слухової уваги краще запропонувати зорову опору, а саме: друкований текст, малюнки тощо.

Зважаючи на рівень підготовки здобувачів аграрних закладів вищої освіти та їхній рівень мотивації, для формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців-аграріїв стануть у нагоді такі технології навчання, як рольові ігри, дискусії та конференції з підготовленими презентаціями. Використання таких технологій дасть змогу занурити здобувачів у теоретично можливу ситуацію під час виконання своїх посадових обов'язків. Під час рольової гри на занятті здобувачів матимуть змогу відпрацювати правила вживання мовних кліше під час вітання, ведення розмови або завершення розмови. Також викладач повинен звернути увагу здобувачів і на правила ділового листування. На заняттях завжди повинен бути лінгвокраїнознавчий аспект для того, щоб поглибити знання здобувачів про якусь країну, її традиції та культурні особливості, а також це

дасть змогу полегшити розуміння тих чи інших аспектів поведінки та спілкування.

На нашу думку, доречним буде інтегрувати елементи тренінгу для формування лінгвосоціокультурної компетентності у робочі плани дисциплін гуманітарної підготовки. Такі тренінги допоможуть розвинути вміння вести бесіду, розуміти сказане та адекватно поводитися у виникаючих конфліктних ситуаціях з урахуванням лінгвістичних, соціальних та культурних особливостей мови, яка вивчається. Результатом проведення таких тренінгів стане: 1) оволодіння навичками та вміннями вступати в дискусію та підтримувати її; 2) оперування лексичними одиницями, що є зрозумілими для представників певної культури; 3) давати поради та обговорювати перспективи; 4) описувати ситуації, проблеми та знаходити шляхи їх вирішення; 5) оцінювати різницю між різними культурами та знаходити правильні стилі спілкування у конкретному середовищі; 6) розуміти та знати про різні топоніми й антропоніми певної країни, що є частиною іншої культури.

Висновки. Лінгвосоціокультурна компетентність є важливим складником професійної комунікативної компетентності фахівця-аграрія у сучасних реаліях, бо наша країна активно розвиває контакти з іноземними країнами, де є своя мова, своя культура та свої особливості спілкування, про які компетентний фахівець повинен знати. Аналіз освітньо-нормативних документів дав змогу окреслити певний перелік освітньо-нормативних вимог до формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх аграріїв, серед яких: 1) здатність спілкуватися під час виконання своїх посадових обов'язків на основі етичних міркувань; 2) здатність працювати в міжнародному середовищі з урахуванням норм вербальної та невербальної поведінки носіїв мови залежно від умов соціальної взаємодії; 3) здатність спілкуватися державною та іноземною мовами з урахуванням численних розбіжностей і відмінностей. Перспективу подальших досліджень убачаємо у створенні спецкурсу, що допоможе поглибити знання здобувачів освіти з лінгвокраїнознавства країни, мову якої вони вивчають, та експериментально перевірити його ефективність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амеліна С.М. Рамкова програма з німецької мови у вітчизняних вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. 2013. Вип. 186(2). С. 167–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nv nau_fil.n_2013_186%282%29__30
2. Бачинська І.А. Формування англomовної лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 217 с.
3. Божко Н.В. Теоретичні засади розвитку лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 71'2019. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.04>.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. д-ра пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
5. Кравець Р.А., Джеджула О.М., Ковальова К.В., Юмачікова О.М. Теоретичні й методичні основи формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті інтернаціоналізації ЗВО : колективна монографія. Вінниця : Твори, 2022. 392 с.
6. Краснопольський В.Е., Тишакова Л.Т. Формування лінгвосоціокультурної компетенції під час вивчення іноземної мови з використанням вебтехнологій. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 13. Т. 2. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.20>.
7. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
8. Семак Л.А., Піддубцева О.І. Соціальна комунікація як важлива передумова успішного здобуття вищої освіти. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. Вип. 1 (208). С. 335–339. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-48>.
9. Сем'ян Н.В. Формування у майбутніх філологів англomовної лінгвосоціокультурної компетентності в читанні засобами поетичного твору : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2019. 238 с.

REFERENCES:

1. Amelina, S.M. (2013). Ramkova prohrama z nimetskoj movy u vitchyznianskykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh [German Language Framework for Ukrainian Higher Education Institutions]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya : Filolohichni nauky*. Vyp. 186 (2). S. 167–171 [in Ukrainian].

2. Bachynska, I.A. (2016). Formuvannia anhlovnoyi linhvosiokulturnoi kompetentsii uchniv starshoi shkoly [Formation of English-language linguistic and sociocultural competence of senior school students]. *Candidate's thesis*. Kyiv : nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv. 217 s. [in Ukrainian].
3. Bozhko, N.V. (2019). Teoretychni zasady rozvytku linhvosiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy [Theoretical Foundations for the Development of Future Foreign Language Teachers' Linguistic and Socio-Cultural Competence]. *Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vypusk 71. S. 16–21 [in Ukrainian].
4. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment] / nauk. red. ukr. vyd. d-ra. ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva. Kyiv : Lenvit, 2003. 273 s. [in Ukrainian].
5. Kravets, R.A., Dzhedzhula, O.M., Kovalova, K.V., & Yumachikova, O.M. (2022). Teoretychni y metodychni osnovy formuvannia linhvosiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi v konteksti internatsionalizatsii ZVO [Theoretical and Methodological Bases of Formation of Linguistic and Socio-Cultural Competence of Future Agricultural Specialists in the Context of Internationalisation of Higher Education Institutions] : kolektyvna monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Tvory». 392 s. [in Ukrainian]
6. Krasnopolskyi, V.E., & Tyshakova, L.T. (2021). Formuvannia linhvosiokulturnoi kompetentsii pid chas vyvchennia inozemnoi movy z vykorystanniam vebtehnolohii [Formation of linguistic and sociocultural competence in foreign language learning using web technologies]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vypusk 13. Tom 2. S. 100–104 [in Ukrainian].
7. Nikolaieva, S.Yu. (2002). Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching foreign languages in secondary schools] / za red. S.Yu. Nikolaieva. Kyiv : Lenvit. 328 s. [in Ukrainian].
8. Semak, L.A., & Piddubtseva, O.I. (2024). Sotsialna komunikatsiia yak vazhlyva peredumova uspishnoho zdobuttia vyshehoi osvity [Social communication as an important prerequisite for successful higher education]. *Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky*. Vypusk 1 (208). S. 335–339 [in Ukrainian].
9. Semian, N.V. (2019). Formuvannia u maibutnikh filolohiv anhlovnoyi linhvosiokulturnoi kompetentnosti v chytanni zasobamy poetychnoho tvoruvannia [Formation of future philologists' English-language linguistic and sociocultural competence in reading by means of poetry]. *Candidate's thesis*. Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2019. 238 s. [in Ukrainian].